

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ
وَالَّذِي يُضَوِّبُ الْمَوْتَى
إِنَّ رَبَّهُ لَسَدِيدٌ
إِلَىٰ عَرْشِهِ الرَّحِيمُ
الَّذِي يُخْرِجُ الْمَوْتَىٰ
وَيُدْخِلُهُمْ فِي الْأَرْحَامِ
مَرَّةً أُخْرَىٰ إِنَّ رَبَّهُ
لَسَدِيدٌ إِلَىٰ عَرْشِهِ
الرَّحِيمُ

مرکز اطلاعات و آرشیو علمی
تاسیس ۱۳۵۷

۱۳۸۲ / ۴ / ۳۰

وزارت علوم تحقیقات و فناوری
دانشگاه قم
دانشکده ادبیات و علوم انسانی

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی

موضوع:

مصونیت پارلمانی در حقوق کیفری

استاد راهنما:
دکتر محمود آخوندی

استاد مشاور:
دکتر جلال‌الدین قیاسی

نگارش:
علی دلداری

تایپستان ۱۳۸۱

۴۸۸۷۸

تقديم به:

تقديم به الهه نازم، مادر و پدرم.

تقدیر و تشکر

حمد و سپاس خداوندی را که بسی لطف در حق این کمترین بنده خود عنایت فرمود تا در محضر اساتید بزرگوار به تلمذ و فراگیری علم و دانش پرداخته و مجهولات زیادی را بر خود معلوم گردانم فرض می‌دانم از زحمات بی‌دریغ استاد فرزانه جناب آقای دکتر محمود آخوندی که راهنمایی این رساله را بر عهده داشته‌اند و از تلاش‌های مستمر و مداوم جناب آقای دکتر جلال‌الدین قیاسی که واقعاً بر من منت گذاشت و جهت ارشاد و مشاوره در امر پایان‌نامه زحمت فراوانی متحمل گردید تقدیر و تشکر نمایم و از درگاه خداوند متعال برای این بزرگواران طول عمر با برکت و عزت مسألت می‌جویم.

چکیده

مصونیت پارلمانی عبارتست از مجموعه امتیازاتی که به نمایندگان مجلس اعطا می‌شود و آنان را در قبال انجام وظایف نمایندگی مصون از تعقیب و توقیف می‌نماید مصونیت پارلمانی دارای قواعد خاصی بوده و بسته به نوع نظام سیاسی حاکم و قانون اساسی کشورها به دو شکل می‌باشد.

الف- مصونیت ماهوی یا عدم مسئولیت پارلمانی:

هر گاه نماینده مجلس به مناسبت انجام وظایف نمایندگی اظهاراتی نماید و یا اعمال و افعالی انجام دهد که ایراد آن اظهارات و انجام آن اعمال از ناحیه اشخاص عادی جرم تلقی شود نماینده مجلس را به استناد اظهارات و اعمال و افعال مزبور نمی‌توان تحت تعقیب جزایی قرار داد و به عبارت دیگر عمل نماینده در این مورد جرم محسوب نمی‌شود.

ب- مصونیت از تعرض یا مصونیت در مقابل آئین دادرسی کیفری:

منظور از چنین مصونیتی آن است که اعضاء پارلمان را در طول دوره نمایندگی بعلت ارتکاب جرائمی که در غیر انجام وظایف نمایندگی مرتکب می‌شوند نمی‌توان بدون اجازه و اطلاع و تصویب مجلسی که عضو آن است تحت تعقیب جزایی قرار داد چنین مصونیتی تشریفاتی بوده و مجلس طبق مقررات خاصی باید در این خصوص تصمیم‌گیری نموده و عندالاقضا از عضو خود سلب مصونیت نماید تا قابل تعقیب گردد.

فلسفه اعطای چنین امتیازهایی به اعضای مجلس تقنینی کشورها تامین استقلال و آزادی مجلس و نمایندگان در جهت انجام وظایف خطیری است که قانون اساسی کشورها در بعد

نظارتی و تقنینی بر عهده آنان گذارده است بعضی از کشورها در قانون اساسی خود هر دو شکل مصونیت پارلمانی را پذیرفته‌اند مثل کشور فرانسه اما در اصل ۸۶ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مقرر شده است «نمایندگان مجلس در مقام ایفای وظایف نمایندگی در اظهار نظر و رای خود کاملاً آزادند و نمی‌توان آنها را به سبب نظراتی که در مجلس اظهار کرده‌اند یا آرای که در مقام ایفای وظایف نمایندگی خود داده‌اند تعقیب یا توقیف کرد».

چنین مصونیتی دائمی بوده و نمایندگان مجلس بعد از اتمام دوره نمایندگی نیز بخاطر اعمال ارتكابی در زمان نمایندگی قابل تعقیب نخواهند بود مصونیت از نوع ماهوی آن یا همان عدم مسئولیت پارلمانی به عقیده نگارنده از علل موجهه جرم بوده و تجویز قانون اساسی کشورها در خصوص اظهار نظر و انجام وظایف نمایندگی و ذکر عدم تعقیب و توقیف بخاطر آن اعمال مصداق بارز اذن قانونگذار بوده و سبب اباحه فعل می‌گردد لذا اگر نماینده‌ای با حسن نیت و به قصد خدمت به مردم اظهار نظر و یا اقدامی در جهت ایفای وظایف نمایندگی نمود و اتفاقاً چنین گفتار یا کرداری وصف مجرمانه پیدا کرد وی قابل تعقیب و مجازات نخواهد بود.

مجلس بعنوان نماد حاکمیت مردم بوده و اقتدار آن در همه ابعاد باید حفظ شود و بر تدوین کنندگان قوانین اساسی کشورها فرض است که اقدامات حمایتی لازم را از این نهاد بنمایند تا استبداد و دیکتاتوری در هیچ کشوری اجازه رسوخ و نفوذ پیدا نکند.

۱	مقدمه
□ □ □ □ □	
۳	فصل اول: کلیات
۵	بخش اول: مفاهیم لغوی و اصطلاحی
۵	مبحث نخست: پارلمان
۶	گفتار: انواع نظامهای پارلمانی
۶	الف: نظام تک مجلسی
۷	ب: نظام دو مجلسی
۸	گفتار دوم: نظام پارلمانی ایران
۸	الف: قبل از انقلاب
۹	ب: بعد از انقلاب
۱۰	مبحث دوم: مصونیت
۱۱	گفتار اول: مصونیت سیاسی
۱۲	گفتار دوم: مصونیت پارلمانی
۱۲	الف: مصونیت ماهوی یا عدم مسئولیت پارلمانی
۱۳	ب: اصل تعرض ناپذیری (مصونیت در برابر آئین دادرسی کیفری)
۱۴	گفتار سوم: مصونیت‌های تشریفاتی
۱۴	الف: مصونیت‌های قضات دادگستری
۱۵	۱- مصونیت کیفری قضات
۱۵	۲- مصونیت شغلی قاضی
۱۶	ب: مصونیت وکلای دادگستری
۱۷	ج: مصونیت فرماندهان ارشد نیروهای مسلح
۱۷	مبحث سوم: نماینده و نمایندگی
۱۹	بخش دوم: تاریخچه مصونیت پارلمانی
۲۰	مبحث اول: پیدایش مصونیت پارلمانی در جهان
۲۲	مبحث دوم: مصونیت پارلمانی در ایران

نصت

۲۲	گفتار ۱: قبل از انقلاب
۲۳	الف: متهم شدن نماینده مجلس
۲۳	ب: توقیف نماینده مجلس
۲۴	تشریفات تعقیب نماینده
۲۵	گفتار دوم: بعد از انقلاب
۲۵	الف: اصل پیشنهادی اولیه
۲۶	۱- نظرات مخالفین
۲۷	۲- نظرات موافقین
۲۸	ب: اصل تصویبی
۲۹	بخش سوم: جایگاه مصونیت پارلمانی در حقوق جزا
۲۹	مبحث اول: مصونیت پارلمانی در حقوق جزای عمومی
۲۹	گفتار اول: مصونیت پارلمانی استثنایی بر قاعده تساوی عموم در برابر مجازاتها
۳۱	گفتار دوم: مصونیت پارلمانی استثنایی بر قلمرو مکانی قواعد جزایی
۳۳	مبحث دوم: مصونیت پارلمانی در آئین دادرسی کیفری
۳۵	بخش چهارم: نظر شریعت اسلام
۳۶	مبحث اول: دلایل قرآنی و روایی
۳۶	گفتار اول: دلایل قرآنی
۳۷	گفتار دوم: دلایل روایی
۳۸	مبحث دوم: تفسیر شورای نگهبان

۴۲	فصل دوم: فلسفه مصونیت پارلمانی، ماهیت و دلایل توجیهی آن
۴۳	بخش اول: فلسفه مصونیت پارلمانی
۴۳	مبحث اول: تأمین آزادی نمایندگان در ایفاء وظایف
۴۵	مبحث دوم: ایجاد حریم امنیت جهت اعمال وظایف نمایندگی
۴۸	بخش دوم: ماهیت مصونیت پارلمانی؛ از علل موجه یا
۴۸	علل رافع مسئولیت کیفری یا از معاذیر قانونی؟
۴۹	مبحث نخست: علل رافع مسئولیت کیفری
۵۱	گفتار نخست: ویژگیها و آثار علل رافع مسئولیت کیفری
۵۱	الف: شخصی و درونی هستند

- ب: علل رافع فقط سلب مسئولیت کیفری می نمایند ۵۲
- ج: علل رافع اموری فنی هستند نه قضایی ۵۴
- د: در علل رافع قبیح فاعلی وجود ندارد ۵۴
- گفتار سوم: تطبیق مصونیت پارلمانی با قواعد علل رافع مسئولیت کیفری ۵۵
- الف: مصونیت پارلمانی حالتی درونی نیست ۵۶
- ب: مصونیت پارلمان کیفیتی شخصی نیست ۵۷
- ج: انتفاء مسئولیت مدنی ۵۸
- ۱- زیان‌های ناشی از سخنان نمایندگان در مجلس قانونگذاری ۵۸
- ۲- زیانهای ناشی از رای و تصمیمات نمایندگان ۶۰
- مبحث دوّم: معاذیر قانونی ۶۱
- گفتار نخست: معاذیر قانونی معاف کننده ۶۱
- گفتار دوم: معاذیر قانونی تخفیف دهنده مجازات ۶۲
- گفتار سوم: تطبیق مصونیت پارلمانی با قواعد و آثار معاذیر قانونی ۶۳
- مبحث سوم: علل موجهه جرم ۶۴
- گفتار نخست: آثار و ویژگیهای علل موجهه جرم ۶۸
- الف: کیفیاتی عینی هستند ۶۸
- ب: کیفیاتی خارجی هستند ۶۹
- ج: علل موجهه رافع مسئولیت مدنی و کیفری هستند ۶۹
- گفتار دوّم: تطبیق مصونیت پارلمانی با اوصاف و آثار علل موجهه جرم ۷۰
- بخش سوم: دلایل توجیهی مصونیت پارلمانی ۷۲
- مبحث اول: قاعده احسان ۷۲
- گفتار اول: مبنای قاعده ۷۳
- گفتار دوّم: ماهیت احسان ۷۵
- الف: قصد محسن باید دفع ضرر باشد ۷۵
- ب: قصد محسن باید جلب منفعت باشد ۷۶
- ج: قصد محسن جلب منفعت یا دفع ضرر است ۷۶
- گفتار سوم: توجیه مصونیت پارلمانی با قاعده احسان ۷۷
- الف: انجام وظایف پارلمانی و احسان ۷۷
- ب: نماینده محسن است ۷۸
- ج: اعمال قاعده احسان در خصوص نماینده ۷۹
- ۱- اعمال مطلق قاعده احسان ۷۹

- ۸۰ ۲- اعمال مشروط قاعده احسان
- ۸۱ مبحث دوّم: مصلحت
- ۸۲ گفتار اول: مصلحت در لغت و اصطلاح
- ۸۳ گفتار دوم: جایگاه مصلحت در فقه
- ۸۳ الف: مصلحت در فقه امامیه
- ۸۵ ب: مصلحت در فقه اهل سنت
- ۸۶ گفتار سوم: مصلحت و مصونیت پارلمانی
- ۸۹ مبحث سوم، اذن در شیئی اذن در لوازم آن است
- ۹۰ گفتار نخست: مفاهیم لغوی و اصطلاحی قاعده
- ۹۰ الف: اذن
- ۹۱ ب: لوازم
- ۹۲ گفتار دوم: آیا مصونیت از لوازم نمایندگی و انجام وظایف آنست؟

- ۹۷ فصل سوم: انواع مصونیت پارلمانی
- ۹۹ بخش اول: عدم مسئولیت پارلمانی (مصونیت ماهوی)
- ۱۰۰ مبحث نخست: مفهوم و اوصاف عدم مسئولیت پارلمانی
- ۱۰۰ گفتار نخست: مفهوم عدم مسئولیت پارلمانی
- ۱۰۶ گفتار دوّم: اوصاف عدم مسئولیت پارلمانی
- ۱۰۶ الف: شخصی است
- ۱۰۷ ب: مربوط به نظم عمومی است
- ۱۰۸ ج: رافع مسئولیت سیاسی نیست
- ۱۰۸ مبحث دوّم: حدود عدم مسئولیت پارلمانی
- ۱۰۹ گفتار نخست: اشخاص برخوردار از مصونیت ماهوی:
- ۱۱۰ گفتار دوّم: اعمال مشمول مصونیت ماهوی
- ۱۱۶ گفتار سوّم: محدوده مکانی عدم مسئولیت پارلمانی
- ۱۱۷ گفتار چهارم: محدوده زمانی عدم مسئولیت پارلمانی
- ۱۱۷ الف: وضعیت نماینده قبل از تصویب اعتبار نامه
- ۱۱۹ ب: وضعیت نماینده بعد از تصویب اعتبار نامه

- ۱۱۹ مبحث سوم: آثار عدم مسئولیت پارلمانی
- ۱۲۰ گفتار نخست: عدم مسئولیت مطلق است
- ۱۲۱ گفتار دوم: مصونیت ماهوی مستمر و مداوم است
- ۱۲۱ مبحث چهارم: حقوق مقایسه (بحث تطبیقی)
- ۱۲۲ گفتار نخست: بررسی عدم مسئولیت پارلمانی در چند نظام حقوقی دیگر
- ۱۲۲ الف: قانون اساسی کشور سوریه
- ۱۲۳ ب: قانون اساسی کشور مراکش
- ۱۲۴ ج: قانون اساسی کشور الجزایر
- ۱۲۵ د: قانون اساسی کشور ایتالیا
- ۱۲۵ گفتار دوم: نتیجه بررسی قواعد راجع به مصونیت ماهوی
- ۱۲۵ الف: در کشورهای دیگر
- ۱۲۷ ب: در ایران
- ۱۳۰ بخش دوم: مصونیت از تعرض
- ۱۳۰ مبحث اول: مفهوم و اوصاف عدم تعرض (مصونیت در برابر آئین دادرسی کیفری)
- ۱۳۰ گفتار نخست: مفهوم
- ۱۳۲ گفتار دوم: اوصاف مصونیت از تعرض
- ۱۳۳ الف: تشریفات است
- ۱۳۴ ب: دامنه اعمال آن وسیع است
- ۱۳۴ مبحث دوم: حدود و آثار مصونیت از تعرض
- ۱۳۴ گفتار نخست: حدود مصونیت از تعرض
- ۱۳۵ الف: شامل جرایم ارتكابی در غیر مقام و وظایف پارلمانی است
- ۱۳۵ ب: مصونیت پارلمان شامل امور خلافی نمی شود
- ۱۳۶ ج: مصونیت پارلمانی شامل امور کیفری می شود نه امور حقوقی
- ۱۳۶ د: مصونیت فقط شامل شخص نماینده می شود
- ۱۳۹ گفتار دوم: آثار مصونیت از تعرض
- ۱۳۹ الف: اثر مصونیت از تعرض محدود به دوره نمایندگی است
- ۱۴۰ ب: مصونیت از تعرض سبب اسقاط مجازات نمی شود
- ۱۴۰ مبحث سوم: بحث تطبیقی و وضعیت مصونیت از تعرض در ایران
- ۱۴۱ گفتار نخست: مطالعه تطبیقی
- ۱۴۱ الف: در قانون اساسی کره جنوبی
- ۱۴۱ ب: در قانون اساسی چین

- ج: در قانون اساسی فرانسه..... ۱۴۲
 گفتار دوّم: وضعیت مصونیت از تعرض در ایران..... ۱۴۳

- فصل چهارم: حدود ایفای وظایف نمایندگی..... ۱۴۹
 بخش اول: وظایف تقنینی..... ۱۵۱
 مبحث اول: وضع و تصویب قوانین..... ۱۵۲
 گفتار نخست: انواع قوانین تصویبی..... ۱۵۲
 الف: قوانین عادی..... ۱۵۳
 ب: قوانین خاص..... ۱۵۳
 ج: قوانین تفویضی..... ۱۵۷
 گفتار دوّم: کیفیت قانونگذاری (مبنای قانونگذاری)..... ۱۵۹
 الف: وضع قانون بر مبنای طرح..... ۱۵۹
 ب: وضع قانون بر مبنای لایحه..... ۱۶۰
 مبحث دوم: شرح و تفسیر قوانین عادی..... ۱۶۱
 بخش دوّم: وظایف نظارتی..... ۱۶۳
 مبحث نخست: نظارت تأسیسی..... ۱۶۴
 گفتار نخست: نمایندگان بر تشکیل دولت نظارت دارند..... ۱۶۴
 گفتار دوم: نمایندگان بر اختلافات و تغییرات دولت نظارت دارند..... ۱۶۵
 مبحث دوّم: نظارت اطلاعاتی..... ۱۶۶
 گفتار نخست: شکایات مردم از طرز کار قوای سه گانه (اصل ۹۰)..... ۱۶۷
 الف: اصل نود قانون اساسی..... ۱۶۷
 ب: کمیسیون اصل نود..... ۱۶۸
 گفتار دوّم: تذکّر و سؤال..... ۱۶۹
 الف: تذکّر..... ۱۷۰
 ب: سؤال..... ۱۷۱
 ۱- سؤال از وزیر..... ۱۷۲
 ۲- سؤال از رئیس جمهور..... ۱۷۲
 گفتار سوّم: استیضاح..... ۱۷۳
 الف: استیضاح هیأت وزیران یا هر یک از وزراء..... ۱۷۴

۱۷۴	ب: استیضاح رئیس جمهور
۱۷۵	گفتار چهارم: تحقیق و تفحص
۱۷۶	مبحث سوّم: نظارت استصوابی
۱۷۷	گفتار نخست: نظارت بر معاهدات و قراردادهای بین‌المللی
۱۷۸	گفتار دوّم: نظارت بر تغییر خطوط مرزی
۱۷۹	گفتار سوّم: نظارت بر برقراری حالت فوق‌العاده
۱۸۰	گفتار چهارم: نظارت بر امور مالی و اقتصادی و سایر امور
۱۸۰	الف: صلح دعاوی مالی دولتی یا ارجاع به داوری
۱۸۱	ب: قرض و استقراض و کمک بلاعوض
۱۸۲	ج: فروش بناها و اموال دولتی
۱۸۲	د: استخدام کارشناسان خارجی
۱۸۳	ه: نظارت بر بودجه
۱۸۳	۱- نظارت مجلس بر تدوین بودجه
۱۸۴	۲- نظارت بر اجرای بودجه از طریق دیوان محاسبات
۱۸۵	نتیجه‌گیری
۱۸۶	پیشنهاد
۱۸۷	چکیده انگلیسی

۱۸۸	منابع و مأخذ
-----	--------------

مقدمه:

مقدمه

یکی از اصول مسلم و پذیرفته شده در حقوق کیفری اصل تساوی افراد در برابر قوانین و مقررات کیفری است تا پایان قرن ۱۸ در محاکمه و صدور حکم مجازات و اجرای آن بین افراد فرق گذاشته می شد و مسؤولیت همگان در برابر قوانین یکسان نبود. بزرگان و روحانیون در دادگاههای خاص محاکمه می شدند و قانون برای چنین افرادی کمترین مجازاتها را در نظر می گرفت ولی امروزه مساوات و برابری همگان در برابر قوانین کیفری بعنوان یک اصل مطرح است. این اصل در برخی موارد استثنائاتی دارد. بعنوان مثال در ماده ۳ قانون مجازات اسلامی آمده است «قوانین جزایی در باره کلیه کسانی که در قلمرو حاکمیت زمینی دریایی و هوایی جمهوری اسلامی ایران مرتکب جرم شوند اعمال می گردد مگر آنکه به موجب قانون ترتیب دیگری مقرر شده باشد» مأمورین سیاسی کشورهای دیگر و یا اعضای مجلس شورای اسلامی در مقام ایفای وظایف نمایندگی قابل تعقیب به جهت ارتکاب جرایم نیستند و یا در خصوص تعقیب متهمین اصل بر تساوی همه افراد در برابر مقررات آیین دادرسی کیفری می باشد. اما ترتیب تعقیب قضات یا اعضای مجالس تقنینی متفاوت بوده و قبلاً باید از آنها سلب مصونیت گردد از مصادیق بارز استثنا بر تساوی عموم در برابر قوانین قائل شدن مصونیت به اعضای مجالس قانونگذاری می باشد. مصونیت پارلمانی عبارت است از مجموعه امتیازات خاصی که به نمایندگان مجلس اعطا می شود و از آنان حمایت لازم را در مقام اظهار نظر و ابراز عقاید و آراء خود در پارلمان و ایفاء وظایف پارلمانی می نماید. منشأ این امتیاز و برتری این است که برای نمایندگان مجلس حریم و ساحتی ایجاد کند تا در قلمرو آن به طور آزادانه به وضع قانون و سیاستگذاری و نظارت بپردازند.

مصونیت پارلمانی با توجه به نظام حقوقی حاکم در کشورهای مختلف به دو صورت در قوانین اساسی پیش بینی می شود؛ مصونیت ماهوی یا عدم مسؤولیت پارلمانی و مصونیت از